

ЕКОЛОГІЧНА ЕКОНОМІКА ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРОВАДЖЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ПОНЯТТЯ ТА ПРИНЦИПИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Досліджується доктринальне визначення поняття «екологічна економіка», її зміст, аналізуються принципи правового регулювання цього інституту міжнародного економічного права. Визначено базові джерела правового регулювання екологічної економіки та їх значення у впровадженні концепції сталого розвитку.

Ключові слова: екологічна економіка, сталий розвиток, джерела правового регулювання.

Vlasenko V. O., PhD Student of the USUFIT

GREEN ECONOMY AS INSTRUMENT FOR IMPLEMENTATION OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT: IT'S DEFINITION AND PRINCIPLES OF LEGAL REGULATION

The article researched doctrinal interpretation of "green economy" its contents and principles of legal regulation this institute of International Economic Law. The article also defined the basic sources of legal regulation of green economy and value of this institute in the implementation of the concept sustainable development.

Keywords: green economy, basic sources of legal regulation, sustainable development.

Власенко В. О., аспірантка УГУФМТ

ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ ЭКОНОМИКА КАК ИНСТРУМЕНТ ВНЕДРЕНИЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ, ПОНЯТИЯ И ПРИНЦИПЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ

Исследуется доктринальное определение понятия «экологическая экономика», ее содержание, анализируются принципы правового регулирования этого института международного экономического права. Определены базовые источники правового регулирования экологической экономики и их значение для внедрения концепции устойчивого развития.

Ключевые слова: экологическая экономика, устойчивое развитие, источники правового регулирования.

Постановка проблеми. На зламі ХХ–ХХІ століть Організація Об'єднаних Націй розгорнула активну діяльність з вирішення проблеми впровадження концепції сталого розвитку. З цього питання були проведені всесвітні конференції, спеціальні сесії Генеральної Асамблеї ООН, зустрічі на найвищому рівні фактично всіх країн світу. На Конференції ООН з навколишнього середовища та розвитку в Ріо-де-Жанейро+20 (2012 р.), екологічну економіку було проголошено інструментом упровадження сталого розвитку. ООН постійно закликає країни розробляти свої стратегії переходу до нової економічної стратегії розвитку та вести тісну співпрацю для обміну відповідним досвідом.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Дослідженнями теоретичних та практичних аспектів концепції екологічної економіки займалися такі вчені як М. Борушак, Б. В. Буркинський, Т. П. Галушкіна, П. В. Жук, В. С. Кравців, В. С. Семенов, Д. М. Стеченко, В. Є. Реутов, С. К. Харічков. Проте системного аналізу понять і принципів екологічної економіки здійснено ще не було, також ними недостатньо опрацьовано відповідні правові джерела у контексті впровадження концепції сталого розвитку.

Метою статті є аналіз основних понять, принципів та правових джерел екологічної економіки, а також визначення її місця та ролі у впровадженні концепції сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу. У низці документів Конференції ООН з навколишнього середовища та розвитку в Ріо-де-Жанейро 1992 року констатується, що економічні системи ри-

нкового регулювання (капіталістична) та централізованого державного планування (Східна Європа та колишній СРСР) показали свою неспроможність захистити довкілля, що спричинило глобальну кризу біосфери та негативно позначилося на екологічних факторах господарської діяльності [1]. У цьому контексті концепція сталого розвитку розглядається як альтернатива необмеженому економічному зростанню, яке призвело до деградації біосфери.

Загалом концепція сталого розвитку передбачає зміну парадигми традиційної економіки, гуманізацію та екологізацію її основних принципів, пошук спільних підходів та узгоджених концепцій розвитку екологічних та економічних систем. За минулі роки розробка та впровадження цієї концепції, а також еволюція екологічної та соціально-економічної свідомості наукової громадськості, вилилися в нову міждисциплінарну галузь прикладної науки – екологічну економіку.

На думку фахівців, екологічна економіка – нова галузь досліджень, що має справу з відносинами між природними екосистемами та соціально-економічними системами у найширшому сенсі, відносинами вирішальними для багатьох проблем людства, так як і для побудови сталого майбутнього [2].

Генеральний секретар ООН Пан Гі Мун у статті в газеті «Вашингтон Пост» (3.12.2007 р.) зазначає: «За останнє століття ми були свідками трьох економічних перетворень. Спочатку відбулася промислова революція, потім технологічна, після якої настала наша сучасна ера – глобалізації. Зараз ми стоїмо на порозі нових великих змін – на порозі епохи «екологічної економіки». Це звернення до міжнародного співтовариства свідчить про важливість екологічної економіки як для впровадження сталого розвитку, так і для економічних систем кожної країни.

Справді, з одного боку, підвищенню інтересу до екологічної економіки сприяє розчарування в існуючих економічних моделях суспільства, у яких наявні кризи та збої ринкового механізму. З іншого – спостерігається впровадження нової економічної моделі, коли людство не платитиме за матеріальні блага підвищенням ризиків для довкілля й нестачею ресурсів.

Уперше термін «екологічна економіка» був застосований у публікації «Концепція екологічної економіки» (Blueprint for a Green economy; 1989), присвяченій економічному обґрунтуванню концепції сталого розвитку. Публікацію здійснила група провідних економістів та екологів на замовлення Уряду Великої Британії. Експертам було доручено консультувати уряд щодо питань переходу до концепції сталого розвитку та його наслідків, а також встановити критерії економічного прогресу та оцінки проектів політики розвитку [3].

Ця новаторська концепція зеленої економіки пропонує урядам, бізнесовим структурам та громадянам перейти до розробки збалансованих шляхів розвитку, що включають: сприяння інвестиціям у природний капітал (збільшення частки заповідних територій, посилення захисту лісів), вирішення проблем енергетики та забезпечення екологічно чистими продуктами харчування, ощадливе використання земель та його планування, оптимальний розподіл обмежених ресурсів та поліпшення управління ними. Модель «зеленої економіки» передбачає гармонійне поєднання економічних потреб суспільства з постійним відновленням і збереженням довкілля. Зазначимо: за висновками Всесвітнього фонду охорони природи, уже зараз вимоги людини щодо ресурсів перевищують можливості Землі на 50% [4].

Концепція екологічної економіки наразі знаходиться в процесі розробки та адаптації до умов економічного розвитку в міжнародному середовищі, через що термін «екологічна економіка» не має однозначного визначення. Багато міжнародних організацій проводили дослідження та оприлюднювали свої публікації, у яких містяться загальні визначення та принципи екологічної економіки. Утім, в офіційних документах, де цей термін виник, його визначення відсутнє. Але загальним для всіх його інтерпретацій є змістовна єдність навколишнього середовища, економічного зростання та соціальної складової. Отже, визначення екологічної економіки включає в себе всі ці три аспекти.

2008 року цей термін почала активно використовувати Програма ООН з навколишнього середовища та розвитку (ЮНЕП) щодо обговорення політики у відповідь на численні глобальні кризи. Під час міжнародної фінансової кризи 2008-2012 рр. ЮНЕП відстоювала ідею «пакетів екологічних стимулів» та визначила конкретні сфери діяльності, в яких масштабні державні інвестиції можуть дати поштовх екологічній економіці. У жовтні цього ж року ЮНЕП виступила на підтримку екологічної економіки. Для цього було проведено аналіз інвестицій, які можуть бути спрямовані на пакети екологічних стимулів. Як частина цієї ініціа-

тиви, ЮНЕП запропонувала одному з авторів доповіді «Концепція екологічної економіки» Д. Пірсу підготувати звіт під назвою «Нова Глобальна Зелена Угода» (Global Green New Deal; опублікована у квітні 2009 року [3]). У ній було запропоновано різноманітні політичні дії для стимулювання відновлення економічного зростання та поліпшення сталості світової економіки. У цьому документі ЮНЕП закликає уряди планети виділяти значну частину фінансування для стимулювання екологічних секторів з метою досягнення трьох цілей: 1) відновлення економіки; 2) викорінення бідності; 3) скорочення викидів вуглецю та деградації екосистеми Землі [5].

У доповіді ЮНЕП 2009 року «Ініціатива екологічної економіки» екологічна економіка визначається як система економічних заходів, пов'язана з виробництвом, розподілом та споживанням товарів і послуг, яка сприяє підвищенню добробуту людства протягом тривалого часу, не піддаючи майбутні покоління ризикам екологічних катастроф. У доповіді перехід до екологічної економіки розглядається як найкращий спосіб виходу з глобальної економічної та екологічної кризи та попередження їх у майбутньому. Доповідь містить також указівку на те, що перехід до такої економіки зменшить споживання енергії та використання природних ресурсів на вироблення продукції споживання, зменшить викиди вуглекислого газу та забруднення довкілля, а також призведе до раціонального використання природних ресурсів [6].

2011 року ЮНЕП опублікувала доповідь «На зустріч екологічній економіці: шлях до сталого розвитку та викорінення бідності» (далі – Доповідь), покликану закласти фундамент переходу до екологічної економіки. Зусилля ЮНЕП спрямовані на доказ необхідності переходу економічних систем до екологічної економіки, вона закликає уряди країн і приватний сектор зробити свій внесок у такий перехід. Уряди можуть це, поступово закриваючи застарілі інвестиції, реформуючи політику та зміцнюючи ринкові інфраструктури й механізми, переспрямувавши державні інвестиції на екологізацію економіки.

У Доповіді визначено основні недоліки нинішньої економічної системи та пропонується ряд заходів, необхідних для зміни негативних тенденцій. Окремий розділ присвячено тому, як має виглядати екологічна економіка, розкривається співвідношення понять «екологічна економіка» та «сталий розвиток». Також наводяться варіанти для вимірювання прогресу, досягнутого на шляху переходу до екологічної економіки. У Доповіді вона визначається як така, що призводить до поліпшення добробуту людини та соціальної справедливості при значному зниженні екологічних ризиків та зменшенні екологічного дефіциту.

Дослідження, проведене ЮНЕП, має комплексний характер. Ця робота складається з трьох великих розділів. Перші два присвячені саме інвестуванню в екологічну економіку. ЮНЕП закликає держави інвестувати у природний капітал, насамперед у сільське господарство, рибальство, лісництво. Адже саме ці галузі є найбільш екологічними й найбільше потребують надходження інвестицій.

За визначенням Другий блок інвестицій в «екологічні пакети» має бути спрямований на енергетику й ефективне використання ресурсів, а саме у відновлювані джерела енергії, екологізацію виробництв та переробку сміття. Останній, третій розділ, закликає розробити глобальну модель переходу всіх країн світу до моделі екологічної економіки.

У Доповіді також акцентується увага на тому, що країни з рівним рівнем розвитку мають різні можливості переходу до екологічної економіки, і такий перехід буде вдалим, якщо кожна країна розробить свій план переходу. При цьому такий план має включати в себе широкий набір різноманітних політичних та економічних заходів, спрямованих на екологізацію економіки, а також має містити показники вимірювання досягнутого прогресу [7].

У 2011-2012 рр. інша міжнародна організація, Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), також проводила дослідження екологічної економіки та на основі результатів дослідження оприлюднила серію публікацій «Шлях до Ріо+20: для розвитку під егідою екологічної економіки», розроблених для того, щоб дати відповіді на питання, що постають перед урядами країн світу у зв'язку з переходом до екологічної економіки. Ця серія публікацій складається з трьох збірників, випущених у березні й листопаді 2011-го та червні 2012-го.

Перший збірник ЮНКТАД спрямований на узгодження спірних питань, пов'язаних з екологічною економікою. У ньому детально розглядаються позитивні та негативні тенденції переходу до екологічної економіки, визначаються критичні питання та наводяться приклади з практики її впровадження. Другий збірник містить перелік необхідних дій, які потрібно зро-

бити урядам, приватному сектору та громадськості для переходу до екологічної економіки. Третій збірник фокусується на досягненні консенсусу у вирішенні актуальних питань, що обговорювалися під час дебатів напередодні Ріо+20.

У першому збірнику Генеральний Секретар ЮНКТАД визначає екологічну економіку як таку, що сприяє добробуту людини та зменшенню нерівності, при цьому не піддаючи майбутні покоління екологічним ризикам. Екологічна економіка є найголовнішим компонентом для досягнення головної мети – сталого розвитку. Перехід до екологічної економіки призведе не тільки до позитивних змін у багатьох секторах економіки, а й до змін у соціальній сфері [8].

Напередодні Конференції ООН зі сталого розвитку 22 грудня 2010 року було опубліковано доповідь «Цілі та центральні теми конференції ООН зі сталого розвитку». Однією з центральних тем майбутньої конференції стала екологічна економіка у контексті сталого розвитку та викорінення бідності стосовно підтвердження політичної прихильності держав до концепції сталого розвитку та огляду досягнутого прогресу. У доповіді зроблено ряд висновків щодо екологічної економіки у контексті сталого розвитку:

- країнами на всіх рівнях розвитку реалізується підготовка національних політично-правових програм для переходу до екологічної економіки;
- усе більше країн, які доповнюють свої національні стратегії розвитку екологізацією економіки та переходять до таких систем виробництва, які знижували б викиди шкідливих речовин;
- екологічна економіка не може впроваджуватися без поліпшення рівня життя населення.

У доповіді визначається, що екологічна економіка може розглядатися як універсальна концепція економічної системи, що враховує необхідність економічного зростання та покращення довкілля одночасно [9].

Як бачимо, багато міжнародних організацій пропонують своє бачення та визначення екологічної економіки, а в офіційних документах, де цей термін зародився, визначення взагалі відсутнє. Загалом, розуміння цього терміну пов'язане з теоретичними положеннями захисту довкілля й економічного зростання. При цьому екологічна економіка неможлива без соціальної справедливості.

У Резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 27 липня 2012 року №66/288 «Майбутнє, якого ми прагнемо», що є заключним документом Конференції Ріо+20, зазначено, що екологічна економіка розглядається в контексті сталого розвитку та викорінення бідності як один із важливих інструментів забезпечення сталого розвитку, вона має забезпечити різні варіанти формування політики, але не має бути жорстким набором правил. Вона повинна сприяти ліквідації бідності, а також поступовому економічному зростанню, сприяючи соціальній інтеграції, поліпшенню благополуччя людини та створенню можливостей для зайнятості та гідної роботи для всіх, при цьому забезпечувати нормальне функціонування екосистем планети.

Політика розвитку екологічної економіки в контексті сталого розвитку та викорінення бідності повинна базуватися на всіх Ріо-Де-Жанейрських принципах, «Порядку денному на ХХІ століття» та Йоганнесбурзькому плані виконання рішень, узгоджуватися з ними, а також сприяти досягненню узгоджених на міжнародному рівні цілей у сфері розвитку, у тому числі сформованих у Декларації тисячоліття [10].

Важливу роль у розробці принципів екологічної економіки відіграють неурядові міжнародні організації, такі як Коаліція екологічної економіки, Форум зацікавлених сторін, Північноатлантичний союз сталого розвитку та ін. Вони розробляють принципи екологічної економіки, видають доповіді та публікації, які вносять важливий вклад у розвиток концепції екологічної економіки.

Датська Група 92, що займається питаннями довкілля та сталого розвитку на національному та міжнародному рівні, також видала працю, присвячену екологічній економіці: «Побудова рівноправної екологічної економіки». Публікація встановлює, що екологічна економіка має бути спрямована на сталий розвиток, а не відволікати від нього. Автори визначають справедливу екологічну економіку як таку, що не є кінцевим результатом, а являє собою процес трансформації існуючої економічної моделі та її постійного динамічного прогресу. Екологічна економіка усуває системні спотворення та дисфункціональні можливості сучасної економіки й забезпечує рівний доступ до можливостей нової економічної системи всім людям, водночас піклуючись про охорону довкілля. Економіка не може бути екологічною, якщо вона не є справедливою.

У цій публікації виділено п'ять основних робочих принципів екологічної економіки, на які мають спиратися держави при розробці державних програм переходу до екологічної економіки:

1) Екологічна економіка має базуватися на основних положення сталого розвитку та сприяти його досягненню, виконуючи функції інструмента сталого розвитку.

2) Екологічна економіка має ставити перед собою чіткі цілі та визначати конкретні ресурси, які необхідно мобілізувати для досягнення цілей (кошти, технології).

3) Екологічна економіка має бути підконтрольною та підзвітною на всіх рівнях державного регулювання переходу до цієї концепції з чітко визначеними обов'язками кожного з державних органів, що відповідає за цей перехід.

4) Екологічна економіка має бути прозорою, усі зацікавлені сторони повинні мати доступ до інформації.

5) Рішення, пов'язані з переходом до екологічної економіки, мають включати чіткі терміни та дії для досягнення мети [11].

2012 року Коаліція екологічної економіки підготувала доповідь стосовно екологічної економіки спеціально для Конференції ООН зі сталого розвитку. Коаліція екологічної економіки – це сукупність різних міжнародних та неурядових організацій, науково-дослідних інститутів, організацій ООН та профспілок, що проводять дискусії, спрямовані на вирішення проблем неспроможності світової економіки забезпечити економічну сталість та соціальну справедливість. Метою таких дискусій є прискорення переходу світової економічної системи до екологічної економіки [12]. У цій доповіді викладено бачення екологічної економіки, яке сформувалося після проведення великої кількості діалогів між усіма членами цієї ініціативної групи, включаючи розвинені країни та такі, що розвиваються. На основі цих діалогів описано багато прикладів переходу до екологічної економіки в тих країнах, де він уже відбувається. У цьому документі екологічна економіка визначається як гнучка економічна система, що забезпечує покращення рівня життя для всіх та враховує екологічні межі планети.

У роботі також виділено базові принципи екологічної економіки: сталості; справедливості; гідності; принцип збереження екосистеми планети; принцип включення (рішення мають прийматися з участю всіх зацікавлених сторін); принцип підзвітності; принцип відновлюваності (найбільш поширеного використання мають набувати відновлювані ресурси); принцип ефективності; принцип піклування про майбутні покоління [13].

2011 року Міжнародна торгова палата (МТП) опублікувала свою доповідь «План розвитку екологічної економіки та 10 умов для переходу до екологічної економіки». У доповіді МТП представляє думку сотень тисяч компаній зі 120 країн світу. Серед основних умов переходу до екологічної економіки вона виділяє такі:

1) соціальні, екологічні та економічні інновації;

2) співпраця між усіма секторами суспільства, бізнесом та урядом;

3) комплексне управління економікою, що передбачає міжгалузеву координацію та управління на всіх рівнях;

4) узгодження короткострокової і довгострокової стратегій, згідно з якими екологічна економіка повинна мати як короткострокові, так і довгострокові перспективи;

5) багатосторонній підхід у різних країнах світу та секторах економіки для переходу до екологічної економіки.

МТП визначає екологічну економіку як таку, в якій економічне зростання й екологічна відповідальність працюють разом, взаємодоповнюючи одне одного та підтримуючи соціальний розвиток держави.

У Доповіді експерти МТП виділяють також ряд важливих факторів, що забезпечують упровадження екологічної економіки. Ці фактори були розділені на три типи – соціальні, економічні та екологічні.

До соціальних факторів належать: поінформованість населення – про глибину глобальних економічних, екологічних та соціальних проблем, а також нові можливості; освіта та навички – мають першочергове значення для впровадження екологічної економіки; зайнятість населення. До економічних: відкриті та конкурентоспроможні ринки; вимірювання рівня розвитку не тільки за допомогою ВВП; фінансування та інвестиції в екологічну економіку. До екологічних: ефективне використання ресурсів; упровадження інноваційних технологій у виробництво для зменшення шкідливого впливу на довкілля [14].

Разом із терміном «екологічна економіка» міжнародні організації, неурядові організації та уряди країн використовують термін «зелена економіка», що склався в суспільстві як символ економіки, спрямованої на збереження та захист довкілля. Цільова Група МТП з питань зеленої економіки зазначила, що цей термін коріниться в більш всеосяжній концепції сталого розвитку. Зелена економіка охарактеризована як економіка, в якій економічне зростання та відповідальність за довкілля функціонують разом, посилюючи один одного та одночасно підтримуючи прогрес у питаннях соціального розвитку. Бізнес і промисловість відіграють вирішальну роль у розробці економічно життєздатної продукції, процесів, послуг та рішень, необхідних для переходу до зеленої економіки [15].

Тож важливим питанням для правового регулювання відносин, що виникають при впровадженні екологічної економіки, є питання термінології. Зокрема, визначення такого базового поняття як «зелена економіка». Українські економісти та екологісти Б. В. Буркинський, Т. П. Галушкіна та В. Є. Реутов у своїй монографії дають таке визначення: «Зелена економіка (англ. *Green economics*) – напрям в економічній науці, який сформувався в останні 2 десятиліття, у рамках якого вважається, що економіка є залежним компонентом природного середовища, у межах якої вона існує, та, одночасно, є її частиною».

Загалом, це комплексне поняття включає в себе ідеї багатьох інших напрямків економічної науки й філософії, таких як економіка навколишнього природного середовища, антиглобалістика, теорія міжнародних відносин та ін. [16].

Таким чином, на думку автора, екологічна економіка – це така модель економічного розвитку, яка призводить до підвищення добробуту людей, економічного зростання й зміцнення соціальної справедливості при одночасному зниженні ризиків для довкілля та дефіциту природних ресурсів. Екологічна економіка має базуватися на принципах, що закріплені в Декларації Ріо-де-Жанейро, Порядку денному на XXI століття та Йоганнесбургському плані виконання рішень.

До джерел міжнародно-правового регулювання екологічної економіки, окрім документів, на яких базуються основні її принципи, слід віднести основні конвенції та декларації щодо захисту навколишнього середовища та збереження природних ресурсів, адже саме на цих документах мають базуватися національні стратегії впровадження екологічної економіки. Серед таких документів слід виділити:

- Конвенція про оцінку впливу на навколишнє середовище в транскордонному аспекті 2003 року і Протокол про реєстрацію викидів та переносу забруднювачів до неї;
- Конвенція про транскордонне забруднення повітря на великі відстані 1979 року;
- Рамкова конвенція ООН про зміну клімату та Кіотський протокол до неї;
- Конвенція про доступ до інформації, участі суспільства в процесі прийняття рішень та доступу до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього середовища (Орухська конвенція);
- Хартія Міжнародної торгової палати про підприємницькі принципи сталого розвитку.

Висновки. Багато міжнародних та неурядових організацій пропонують своє бачення екологічної економіки, а в офіційних документах, де цей термін зародився, його визначення взагалі відсутнє. Усі визначення, запропоновані міжнародним співтовариством, об'єднує акцент на взаємопов'язаності збереження довкілля, економічного зростання та соціальної складової. Екологічна економіка розглядається в контексті сталого розвитку та викорінення бідності в якості одного з важливих інструментів забезпечення сталого розвитку, вона має забезпечити різні варіанти формування політики, але не повинна бути жорстким набором правил. Вона має сприяти ліквідації бідності, а також поступовому економічному зростанню, сприяючи соціальній інтеграції, поліпшенню благополуччя людини та створенню можливостей для зайнятості та гідної роботи для всіх, та при цьому забезпечувати нормальне функціонування екосистем планети.

Отже, екологічна економіка – це така модель економічного розвитку, яка сприяє підвищенню добробуту людей, економічному зростанню і зміцненню соціальної справедливості при одночасному зниженні ризиків для довкілля та дефіциту природних ресурсів.

Питання, що виникають у процесі міжнародно-правового регулювання впровадження екологічної економіки, потребують комплексних досліджень з метою забезпечення наукового супроводження регулювання впровадження екологічної економіки на міжнародному, регіо-

нальному та національному рівнях. Це дасть можливість розвитку позитивних тенденцій, що впливатимуть на зростання рівня економіки та соціальну збалансованість, збереження довкілля, а також вироблення відповідної ефективної політики.

Література

1. 'Valuing the Earth Economics, Ecology, Ethics', ed. by H.E.Daly and K.N.Taunsend, 1993: The MIT Press Cambridge, Massachusetts, London, England.
2. Хачилевская Р.И., Сафонов П.И. Проблемы устойчивого развития и экологической экономики и их решение в России [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://RSEE.org/> (Российское общество экологической экономики)
3. A guidebook to the Green Economy. Issue 1: Green Economy, Green Growth, and Low-Carbon Development – history, definitions and a guide to recent publications. // Division for Sustainable Development, UNDESA
4. Концепція «Зеленої економіки»: міжнародний аспект, Бережна Ю.С. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: docs.google.com/viewer?url=http%3A%2F%2Farchive.nbuv.gov.ua%2Fportal%2Fsoc_gum%2FUZTNU_law%2F2012_1%2F2012%2Fuch_25_1_law%2F034_berej.pdf
5. Global Green New Deal [Електронний ресурс]. – Режим доступу: docs.google.com/viewer?url=http%3A%2F%2Fwww.unep.org%2Fpdf%2FG20_policy_brief_Final.pdf
6. UNEP The Green Economy Initiative, 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cbd.int/doc/meetings/im/wscbteeb-mena-01/other/wscbteeb-mena-01-unep-green-economy-arab-en.pdf>
7. United Nations Environment Programme, 2011. Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.unep.org/greeneconomy/Portals/88/documents/ger/ger_final_dec_2011/Green%20EconomyReport_Final_Dec2011.pdf
8. United Nations Conference on Trade and Development. (2011). The Road to Rio+20: For a development-led green economy. Issue 1 March 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://unctad.org/en/Docs/ditcted2011d6_en.pdf
9. UNDESA 2011. Objective and themes of the United Nations Conference on Sustainable Development: Report of the Secretary-General, Preparatory Committee for the UNCSD, 7-8 March 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: unctad.org/content/documents/N1070657.pdf
10. Резолюція, прийнята Генеральною Ассамблеєю ООН 27 июля 2012 года 66/288 «Будущее, которого мы хотим» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://daccess-dds-nu.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/476/12/PDF/N1147612.pdf?OpenElement>
11. The Danish 92 Group Forum for Sustainable Development (2012). Building an Equitable Green Economy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.92grp.dk/cms/images/Fokus%20og%20Nyheder/Greeneconomy.pdf
12. Офіційний сайт Коаліції екологічної економіки «Green economy coalition» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.greeneconomycoalition.org/about>
13. The Green Economy Pocketbook – The case for action [Електронний ресурс]. – Режим доступу: greeneconomycoalition.org/sites/greeneconomycoalition.org/files/Green%20Economy%20Pocketbook%3B%20the%20case%20for%20action.pdf
14. A Guidebook to the Green Economy. Issue 2: exploring green economy principles // United Nation Division for Sustainable Development, UNDESA
15. Десять умов переходу до зеленої економіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://iccua.org/sites/default/files/10_conditions_green_economy_ukr.pdf
16. «Зелена» економіка крізь призму трансформаційних зрушень в Україні: монографія / Б.В. Буркинський, Т.П. Галушкіна, В.Є. Реутов. – Одеса: ІПРЕЕД НАН України; Саки: ПП «Фенікс», 2011. – 348 с.

Стаття надійшла до редакції 26.12.2013 р.